

Голас Радзімы

№ 15 (1741)
15 красавіка 1982 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Ой, вясна, ой, вясна!
За душу ты мілей,—

З табой доля ясна,
З табой жыць весялей!

Я. КУПАЛА

АСВАЕННЕ БАГАЦЦЯУ АРКТЫ-
КІ — САМАЯ ВЯЛІКАЯ ЭКАНАМІЧ-
НАЯ ПРАГРАМА СССР

«Ці варта аўчынка вырабу»
стар. 2, 3

СЛОВА МАЕ ЮРЫСТ

«Права на спадчыну»
стар. 4

ІВАН САЛАМЕВІЧ — СТВАРАЛЬ-
НІК УНІКАЛЬНАГА СЛОЎНІКА

«Энцыклапедыст з Малой Кракоткі»
стар. 6—7

ПАДЗЕІ • ЛЮДЗІ • ФАКТЫ

РАШУЧЫ ПРАТЭСТ

У савецкім друку апублікавана нота ўрада СССР уряду ЗША. У ёй заяўлен рашучы пратэст у сувязі з распаўсюджаннем паклёпу ў адрас Савецкага Саюза. Паклёпніцкая кампанія, якая вядзецца ў ЗША ў апошні час, мае на мэце прыпісаць СССР дачыненне да нібыта меўшага месца прымянення хімічнай зброі ў Лаосе, Кампучыі і Афганістане. Дзярждэпартамент ЗША нядаўна апублікаваў «даклад», які з'яўляецца наборам выдуманых, здольных пераканаць толькі ў тым, што ў амерыканскай адміністрацыі для выстаўляемых ёю абвінавачанняў ніякіх доказаў няма, ды і быць не можа.

Савецкі Саюз, гаворыцца ў ноте, няўхільна выконвае свае міжнародныя абавязальствы. Верны Жэнеўскаму пратаколу 1925 года, СССР ніколі і нідзе не звяртаўся сам да выкарыстання хімічнай зброі і не перадаваў яе іншым краінам. Іменна Савецкі Саюз настойліва заклікаў і заклікае ЗША і іншыя дзяржавы дагаварыцца аб забароне распаўсюду і вытворчасці атрутных рэчываў, знішчэнні іх запасаў пад эфектыўным кантролем.

З дапамогай выдуманых аб прымяненні хімічнай зброі савецкай вытворчасці ў Лаосе і Кампучыі ЗША хацелі б заместіць сляды жахлівых злачынстваў, якія былі ўчынены імі супраць народаў Індакітая ў перыяд вайны інтэрвенцыі ў гэтым рэгіёне, і тое, што банды інтэрвентаў у Афганістане спрабуюць выкарыстаць хімічную зброю амерыканскай вытворчасці. І гэтакую ёсць рэчавыя доказы, яны вядомы.

Увесь гэты паклёп, падкрэсліваецца ў ноте, спатрэбіўся ЗША для таго, каб скрыць сваё нежаданне весці перагаворы аб заключэнні пагаднення аб забароне распаўсюду і вытворчасці хімічнай зброі і знішчэнню яе запасаў, чаго настойліва патрабуюць ААН, сусветная грамадскасць.

З ВІЗІТАМ У БЕЛАРУСЬ

АБ'ЯДНАЦЬ НАМАГАННІ

На працягу двух дзён у Мінску знаходзілася дэлегацыя Паўночнага камітэта сяброў за мір Вялікабрытаніі на чале з намеснікам старшыні камітэта Энтані Смітам.

У авангардзе барацьбы за мір ідзе Савецкі Саюз, дружбу з якім неабходна ўмацоўваць, заявіў Энтані Сміт, выступіўшы на мітынг, які адбыўся на Мінскім камвольным камбінаце. Есць толькі адзін шлях пазбегнуць тэрмаядзернай катастрофы, да якой можа прывесці развізанае цяпер імперыялістычнымі коламі ЗША і НАТО бяспэчаснае і небяспечнае гонка ўзбраенняў. Ён ясна абзначан у новых савецкіх мірных ініцыятывах, з якімі выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРС Л. І. Брэжнеў на з'ездзе савецкай прэсазаў і ў час знаходжання ў Ташкенце. Мы, прыхільнікі міру, вітаем і адабраем іх.

Глыбокая занепакоенасць сучаснай міжнароднай абстаноўкай, палымяны заклік

умацоўваць і памнажаць рады барацьбітоў за мір прагучалі таксама ў выступленнях іншых членаў англійскай дэлегацыі.

Госці з Вялікабрытаніі наведвалі сярэдняю школу № 54, сустрэліся з дэпутатамі гарадскога Савета народных дэпутатаў, актыўна ўдзельнічалі ў рэспубліканскага камітэта абароны міру. Яны пабывалі таксама ў Беларускай дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, зрабілі паездку ў Хатынь, аглядалі выдатныя мясціны і новабудовы стайцы.

ТАВАРЫСКАЯ СУСТРЭЧА

У ЦК КП Беларусі адбылася сустрэча кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КПБ Ц. Кісялёва з членам Палітбюро ЦК ПАРП А. Сівакам, які знаходзіўся ў Беларусі.

У час сяброўскай гутаркі Ц. Кісялёў расказаў аб развіцці эканомікі, навукі і культуры, азнаёміў госця з дзейнасцю партыйных арганізацый рэспублікі.

А. Сівак спыніўся на пытаннях развіцця польска-савецкага супрацоўніцтва ў палітычнай, эканамічнай, навукова-тэхнічнай і культурнай галінах, далейшага ўмацавання брацкай дружбы паміж польскім і савецкім народамі, паміж ПАРП і КПСС.

Член Палітбюро ЦК ПАРП А. Сівак наведваў у Мінску рад аб'ектаў прамысловы і грамадзянскага будаўніцтва, азнаёміўся з ходам работ на будаўніцтве станцыі метро «Парк Чалоскінаў».

Госць пабыў у мемарыяльным комплексе «Хатынь», сустрэўся з журналістамі.

А. Сівак пабыў таксама на радзіме Ф. Дзяржынскага ў Дзяржынаве Мінскай вобласці, наведваў Брэст і мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой».

СЕЛЬСЬКІЯ НАВІНЫ

Міне дзень-другі, і на палёткі калгаса імя Леніна Брэсцкага раёна выйдзе сялкакі... А пакуль у гаспадарцы поўным ходам вядзецца вывазка мінеральных і арганічных угнаенняў, рыхтуюцца ўчасткі, адвезеныя пад сяўбу пшаніцы, ячменю, кукурузы...
НА ЗДЫМКУ: культывацыя глебы.

НАТАТКІ КАМЕНТАРА

РАІЦЦА МОЛАДЗЬ

У Мінску адбыўся XXVII з'езд Ленінскага Камуністычнага Саюза Моладзі Беларусі. Працаўнікі заводаў і фабрык, будоўляў і транспарту, палёў і ферм, школьная моладзь, воіны Савецкай Арміі прадстаўлялі на ім амаль паўтарамільённы атрад камсамола рэспублікі. Падвесці вынікі зробленаму, абмеркаваць справы на будучае — такая задача стаяла перад дэлегатамі. І дапамагалі ім у гэтым старэйшыя таварышы — камуністы. Таму сярод удзельнікаў з'езда мы бачылі кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КПБ Ц. Кісялёва і іншых партыйных работнікаў, лётчыка-касманаўта СССР, двойчы Героя Савецкага Саюза У. Кавалёнка.

Справы камсамола... Вось некаторыя вынікі дзейнасці моладзі рэспублікі. Звыш 120 тысяч маладых перадавікоў вытворчасці, каля 5 тысяч камсамольска-маладзёжных калектываў дзятэрмінова выканалі заданні дзесятай пяцігодкі. За час паміж з'ездамі маладыя працаўнікі ўкаранілі ў вытворчасць 160 тысяч рацыяналізатарскіх прапаноў і вынаходстваў, якія прынеслі народнай гаспадарцы звыш 200 мільёнаў рублёў эканоміі.

Тысячы юнакоў і дзяўчат працуюць на буйнейшых будоўлях краіны: БАМЕ, паліўна-энергетычным і сыравінным комплексах Сібіры і Поўначы, у Нечарназем'і.

Моладзь ушаноўвае памяць герояў, стварае «Летапіс народнай славы». За мінулыя гады камсамольцы запісалі 160 тысяч успамінаў герояў вайны і працы, паставілі 1 265 абеліскаў, мемарыяльных знакаў і помнікаў, узнавілі 200 партызанскіх змялак, стварылі і папоўнілі новымі рэліквіямі каля 500 музеяў, пакоюў баявой і працоўнай славы...

Кажуць, што сталыя людзі ганарацца мінулым, а моладзь — будучым. Савецкая моладзь, і бачыць, можна на з'ездзе Ц. Кісялёў, «наша моладзь мае ўсё для таго, каб быць на перадавых пазіцыях барацьбы за ўдасканаленне тэхнікі і тэхналогіі, арганізацыі працы і вытворчасці». Залог таму — высокі ўзровень адукацыі моладзі, якая ўступае ў працоўнае жыццё. І ў адзінаццатай пяцігодцы будзе прадоўжана шэфства камсамола Беларусі над расшырэннем вытворчых магутнасцей «Гомсельмаша», БелАЗа, узвядзеннем жылля і будаўніцтва аўтамабільных дарог у Цюменскай вобласці, саўгаса «Беларускі» ў Пскоўскай вобласці, станцыі Кічэра і Муякан на Бурацкім участку БАМа і іншых.

Шэфства — гэта традыцыя Ленінскага камсамола. Яна заключаецца ў тым, што лепшыя прадстаўнікі моладзі з усіх рэспублік Савецкага Саюза працуюць на важнейшых новабудовлях. За час, што прайшоў з папярэдняга XXVI з'езда камсамола Беларусі, каля 15 тысяч юнакоў і дзяўчат выехалі на будоўлі ў розныя куткі краіны.

Хто ён, камсомолец, наш сучаснік? Аблічча яго можна ўявіць, калі пазнаёміцца, напрыклад, з біяграфіяй зваршчыцы Мінскага вытворчага аб'яднання «Інтэграл» Тамары Лабко. Маладая работніца прадстаўляе беларускую моладзь ва Усесаюзным Ленінскім Камуністычным Саюзе Моладзі, з'яўляючыся членам яго Цэнтральнага камітэта. За працоўныя поспехі яна ўдасцоена прэмія камсамола краіны і рэспублікі. Выступаючы на з'ездзе, дэлегат Тамара Лабко сказала: «Ад якасці працы рабочых электроннай прамысловасці ў многім залежыць, наколькі надзейнай і даўгавечнай будзе сучасная тэхніка, ад сельскагаспадарчых машын да касмічных караблёў». Сімвалічна, што ў выступленні камсанаўта У. Кавалёнка прагучалі такія словы: «Як удзельнік трох касмічных экспедыцый, я шчаслівы далажыць вам, што ўся прадукцыя працаўнікоў роднай Беларусі, якая выкарыстоўваецца ў многіх звянах забеспячэння касмічных палётаў, служыць Радзіме выдатна».

Такую ацэнку даў камсанаўт справам моладзі рэспублікі, бо і ў гэтай сферы працуе камсамолец. У словах камсанаўта прагучала думка аб садружнасці і перамогах пакаленняў людзей нашай краіны. Моладзь, узбагачаная вопытам ветэранаў, множыць працоўныя здабыткі краіны.

Георгій ПАВУЛЯ.

ПАЎНОЧНЫ МАРСКІ ШЛЯХ—

МІНУЛАЕ, СУЧАСНАЕ І БУДУЧАЕ

ЦІ ВАРТА АЎЧЫНКА ВЫРАБУ?

Джэк Лондан не падманваў: белая цішыня Арктыкі здольна давесці да вар'яцтва чалавека нават з самымі моцнымі нервамі. Адносна нядаўна псіхалагі зафіксавалі такі эпізод. Жанчына з вялікім палярным вопытам, што засталася на зімоўцы з поўным запасам жыццязабеспячэння, змагла выжыць толькі таму, што ўяўляла сябе сузор'ем Вялікай Мядзведзіцы, якая няньчыла медзведзяня. Вярнуўшыся на мацярык, яна вельмі хутка паправілася.

Ці варта спрабаваць засяліць няўтульны раён, дзе і сёння п'сталет важны, не стылрал як зброя, а таму, што выстрал — гэта крык аб дапамозе?

Тым больш, што асваенне яшчэ і незвычайна дорага. У СССР, напрыклад, пабудова аднаго ледакола — «усюдыхода» Арктыкі — каштуе ад 25 да 110 мільёнаў рублёў, рэйс

аднаго грузавага судна ў ільдах — сотні тысяч рублёў. А гэта ж толькі першыя крокі, цана сур'езнага абжывання — дзесяткі мільярдаў.

Без адказу на гэтыя пытанні не зразумець, чаго Савецкі Саюз упарта працягвае пракладаць Паўночны марскі шлях уздоўж Арктычнага ўзбярэжжа.

АРКТЫЧНАЯ ЗОНА — ПАЛАВІНА САВЕЦКІХ СЫРАВІННЫХ ЗАПАСАЎ

Арктыка ўстае сёння мае буйное гаспадарчае значэнне для СССР. Мурманская вобласць з яе прамысловым комплексам, двухсоттысячны Нарылск з яго металургіяй, Хантайскай ГЭС, Білібінская АЭС, газавыя месцанараджэнні Мядзведжае,

Урангой, Ямбург, роўных якім няма ў свеце — запасы ў іх вылічаюцца трыльёнамі кубаметраў. Адсюль у блэйшы час працягнуцца газаводы не толькі ў цэнтральную частку СССР, але і далей, у краіны Заходняй Еўропы... Вугаль, гаручыя сланцы і бітумы, волава, вальфрам, кобальт, апатытавыя руды, медна-нікелевая сыравіна.

Гэта тое, што ўжо вядома сёння. Перспектывы яшчэ больш значныя. Арктычная зона СССР, што ўключае шэльф Паўночнага Ледавітага акіяна, займае каля 9 мільёнаў квадратных кіламетраў — сорак працэнтаў тэрыторыі краіны. Калі зыходзіць з таго, што прыродныя рэсурсы размешчаны раўнамерна, то ў арктычнай зоне павінна быць сканцэнтравана амаль палавіна рудных багаццяў СССР. На самай справе, калі ўлічыць

геалагічны асаблівасці фарміравання пакладаў карысных выкапняў, іх там значна больш. Напрыклад, на думку спецыялістаў, усё ўзбярэжжа Ледавітага акіяна ад Архангельска да ўсходняй аканечнасці паўострава Таймыр — сцэнальнае нафтагазаноснае правінцыя.

Вядомы савецкі эканаміст акадэмік Абель Аганбегян лічыць асваенне багаццяў Арктыкі самай вялікай эканамічнай праграмай будучага. А абпірацца яна павінна на круглагадавую навігацыю па Паўночнаму марскому шляху.

ПА-СВОЙМУ НЕПАЎТОРНАЯ ТРАСА

Адлегласць паміж Ленінградом і Уладзівастокам, буйнейшымі портамі СССР на захадзе і ўсходзе краіны, калі плыць цераз Суэцкі канал, — 23 200 кіламетраў. А па Паўночнаму марскому шляху — 14 280 кіламетраў. Прычым маршрут па больш высокіх арктычных шыротках карацейшы яшчэ на трэць. Прынцыпова гэта магчыма: атамны ледакол «Сібір» правёў транспартнае судна «Капітан Мышэўскі

ў 1978 годзе іменна па такой трасе.

Але значэнне Паўночнага марскога шляху для СССР значна сур'езнейшае, чым проста эканамічна адлегласць. Бо для многіх раёнаў Сібіры і Далёкага Усходу марскі транспарт — адзіны сродак дастаўкі масавых грузаў. Тут, каля Арктычнага ўзбярэжжа, дзе пануе вечная мерзлата і мора балот, амаль няма ні чыгунак, ні аўтамабільных магістральных дарог. Авіяцыя не ў стане аперываваць грузамі, якія вылічваюцца мільёнамі тон. Рэкі Сібіры — важныя транспартныя артэрыі, але яны цяжкую і метрдыяльнае напрамку. Патрэбна шыротная магістраль.

Значыць, пакуль Паўночнаму марскому шляху альтэрнатывы няма.

БІАГРАФІЯ ТРАСЫ: ПЕРАМОГІ І ПАРАЖЭННІ

Да Паўночнага шляху імкнуліся многія — англічане, нарвежцы, французы, рускія. У канцы XIX стагоддзя экспедыцыя Нордэншэльда, дыбрыхцаў і іншых на грошы сібірскіх золатапрамыслоўцаў, упершыню ўдалося прайсці гэты маршрут без зімоўкі. Аднак спа-

У ЦЭНТРЫ ПАЛЕССЯ

Уздоўж паўнаводнай прыгажуні Прыпяці на многія кіламетры раскінуліся кварталы Мазыра, які за гады Савецкай улады ператварыўся ў індустрыяльны цэнтр беларускага Палесся. Трыкатаж і мэбля, швейныя вырабы і будматэрыялы, іншыя віды прадукцыі адпраўляе штодзённа ў розныя канцы краіны Мазыр. У горадзе ўзведзены буйны нафтаперапрацоўчы завод. Будаваць яго дапамагала ўся краіна. Больш ста заводаў пастаўлялі сюды матэрыялы, канструкцыі, абсталяванне, прыборы. Дружнай сям'ёй на ўзвядзенні палескага нафтагіганта працавалі рускія і беларусы, украінцы і азербайджанцы, казахі і літоўцы — прадстаўнікі больш дваццаці нацыянальнасцей.

З кожным годам набірае сілу прамысловы патэнцыял горада. У адзінаццатай пяцігодцы ўсту-

пьяць у строй завод кармавых дражджэй і саявы, многія прадпрыемствы расшыраюцца і рэканструюцца. Адначасова растуць і жылыя масівы горада, узводзяцца культурна-бытавыя ўстановы. Толькі сёлта атрымаюць кватэры сямейна-нафтахімікаў, будаўнікоў, будуць здадзены дзесяткі новых магазінаў, прадпрыемстваў грамадскага харчавання, дзіцячых садоў і ясляў, школа на 1 500 месц, спорткомплекс. Завяршаецца стварэнне вучэбнага гарадка.

НА ЗДЫМКАХ: новы мікрараён Мазыра; на адным з участкаў завода «Мазыркабель»; буравы майстар, Герой Сацыялістычнай Працы, ганаровы грамадзянін Мазыра І. РУДКОЎСКІ; у дзіцячым садзе за-

Фота І. ЮДАША.

трэбілася яшчэ роўна стагоддзе, каб у 1978 годзе камерцыйная навігацыя па паўночных марэх стала круглагадовай. І то пакуль толькі на заходнім участку шляху ад Мурманска на Кольскім паўостраве да Дудзінкі — порта на сібірскай рацэ Енісей.

Да таго часу прайшла цэлая эпоха ў тэхнічным развіцці ледакольнага флоту. Успомніце: у 1977 годзе савецкі атамход «Арктыка», узламаўшы векавыя льды, дасягнуў Паўночнага полюса ў адкрытым плаванні. А ў наступным годзе перастаў быць унікальным маршрутам ад Мурманска да Дудзінкі. Здавалася, праблема круглагадовай навігацыі па Паўночнаму мёрскому шляху вырашана канчаткова. У прыватнасці, аўтар гэтых радкоў, зрабіўшы такі рэйс на «Капітане Дубініне», параўнаў яго будзённасць з перагонам грузавых машын па аўтастрадзе або таварнага эшалона па чыгуныцы. З пункту гледжання спецыялістаў, гэта параўнанне было цалкам карэктным. Калі б не адна акалічнасць. Навігацыя 1978 — 1979 гадоў аказалася звышскладанай на ледавай абстаноўцы. Судны атрымалі на ўсім працягу трасы 124 пашкоджанні. Ні адно з іх не ўдалося захаваць цэлым — усе выйшлі параненымі.

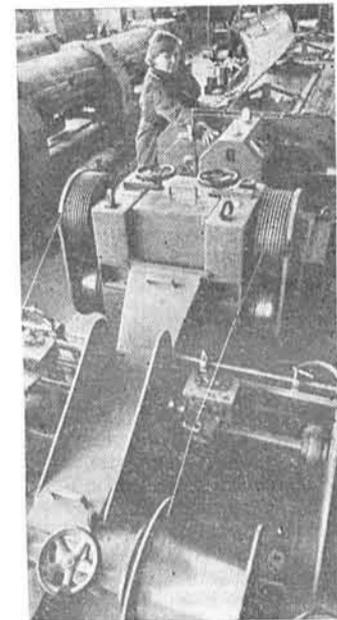
Аварыйная навігацыя адкінула далёка назад намаганні многіх гадоў.

Тым не менш Савецкі Саюз плануе ў бягучай пяцігодцы дабіцца надзейнага плавання ў гэтых шыроты.

ПЕРСПЕКТЫВЫ ТРАСЫ

Аснова навігацыі на Паўночным марскім шляху — ледаколы. А сёння — гэта атамныя ледаколы. Дваццаць гадоў ходзіць па Ледавітаму акіяну атамход «Ленін». За кармой 359 тысяч міль, праведзена больш дзюх тысяч транспартных суднаў. Магутнасць «Леніна» — 44 тысячы конскіх сіл. А ў атамных ледаколаў другога пакалення — «Сібіры» і «Арктыкі» — магутнасць 75 тысяч конскіх сіл. Неўзабаве сям'я атамных «усюдыходаў» папоўніцца яшчэ адным — «Расіяй». Яго будаўніцтва пачата на Балтыйскім заводзе ў Ленінградзе ў лютым 1981 года. Папаўняецца і парк звычайных ледаколаў.

Але жорсткая навігацыя 1978—1979 гадоў (а яна была беспрэцэдэнтнай за дзесяткі гадоў) паказала, што для паспяховага плавання ў ільдах патрэбны не толькі магутныя ледаколы, але і значна больш трывалыя судны. Таму цяпер

будаўнікі робяць стаўку на транспартныя судны класа «УЛА» (узмоцнены ледавы арктычны) грузпадымальнасцю 8 і 15 тысяч тон (раней — 5-7 тысяч тон).

У адзінаццатай пяцігодцы транспартны флот будзе аснашчацца атамнымі сілавымі ўстаноўкамі. Гаручае за Палярным кругам дарагое, а патрэбна яго флоту многа. Праектуецца атамны ліцэравоз-кантэйнеравоз, які будзе самастойна пераадоўваць ледавыя перашкоды. Гэта судна зможа разгружацца без прычалаў, проста ў моры, што ва ўмовах Арктыкі — ды і не толькі Арктыкі — якасць неацэнная.

Існуюць і больш дзёрзкія праекты, у прыватнасці транспартных суднаў падводнага (падлёдавага) плавання.

Па прагнозу, выказанаму спецыяльнай экспедыцыяй Сібірскага аддзялення Акадэміі навук СССР, якая вивучала перспектывы Паўночнага марскога шляху, да пачатку XXI стагоддзя гэта траса зможа па аб'ёму грузперавозак абганіць Байкал-Амурскую чыгуначную магістраль.

Лянід КОРАНЕЎ.
(АДН).

ПІСЬМЫ ЗБЛІЗКУ

ПА ПРАЦЫ І ПАШАНА

Ёсць у Слоніме школа-дзевяцігодка. У верасні мінулага года яна адзначыла сваё дваццацігоддзе. За гэты час з яе сцен выйшла паўтары тысячы юнакоў і дзяўчат. Многія з іх працуюць цяпер у розных галінах народнай гаспадаркі або вучацца ў вышэйшых і спецыяльных сярэдніх навучальных установах. Тамара Ягаўдзік — адна з выпускніц гэтай школы. Адрознівае яе пасля яе заканчэння пайшла працаваць. З гадамі асвоіла прафесію і цяпер лічыцца адной з лепшых работніц мясцовай фабрыкі мастаціх вырабаў. А па працы, як кажуць у нашай краіне, і пашана.

Яе здымак змешчаны ў галерэі «Лепшыя па прафесіі» на Слонімсччыне, а таксама ў аддзеле народнага музея рэвалюцыйнай і баявой славы роднай школы.

Не адрознівае, аднак, прыйшла да Тамары слава. «Спачатку і шпіль як след не ўмела, — прызнаецца яна. — Большую частку майбэйшых работ выконвала вопытныя швачкі. Мама, дык тая з іроніяй аднойчы сказала мне, што пры такой выпрацоўцы, якую я маю, і на хлеб не зараблю. Ды толькі нічо не напракаў мяне за няўменне. І з фабрыкі не звольнілі. Далі магчымасць прайсці сябе...»

Выхаваная ў працоўнай сям'і, Тамара з дзяцінства

навучылася пераадоўваць цяжкасці і на прадпрыемстве не апусціла рук. Праявіла ўпартасць і настойлівасць. Вучылася майстэрству, правільна і рацыянальна выкарыстоўваць час, даражыць кожнай работнай хвілінкай. І вось яна ўжо дзесяць гадоў працуе на фабрыцы. Першай на прадпрыемстве сярэдніх работніц узнагароджана ордэнам Працоўнай славы III ступені.

У кожнага чалавека абавязкова ёсць свой настаўнік, які служыць яму прыкладам. Такім чалавекам для Тамары была майстар Вера Талерчык. «У яе вучылася акуратнасці, стараннасці, творчым адносінам да справы, — расказвае Тамара. — Яна дапамагла мне стаць сапраўднай швачкай-матарысткай».

Цяпер Ягаўдзік сама ахвотна перадае свой вопыт і веды маладзёбным работніцам. У яе — восем вучаніц. Сярод іх і Ліда Езяпчук, якая таксама скончыла чацвёртую сярэднюю школу 1, як яе настаўніца, вызначаецца зайдзёрснай працавітасцю.

Так, па працы і пашана, павага, грамадская ўдзячнасць. У гэтым пераканалася на прыкладзе свайго жыцця і Тамара Ягаўдзік, адна з тых, чымі рукамі памнажаюцца багаці краіны.

А. ЖУКОЎСКІ.

ПРАФЕСІЮ НАБЫВАЮЦЬ У ШКОЛЕ

Адзін раз у тыдзень на працягу навучальнага года звыш тысячы старшакласнікаў з 14 сярэдніх школ Оршы мяняюць школьную форму на рабочыя спяцоўкі. Але пакуль што яны ідуць не ў цэхі прадпрыемстваў, а ў міжшкольны вучэбна-вытворчы камбінат. Тут юнакі і дзяўчаты робяць першыя крокі да сваёй будучай прафесіі, да самастойнага жыцця.

Светлае, прасторнае памяшканне. Роўныя рады станкоў. Тэхніка — самая сучасная. Яе прадаставілі навучэнцам шэфы з завода «Легмаш». З гэтага ж прадпрыемства прыйшоў майстар вытворчага навучання Аляксей Сугак. Ён вучыць школьнікаў валодаць складанымі станкамі, а на практычных занятках дапамагае ў выпуску прадукцыі. За мінулы год вучні паставілі легмашаўцам розных дэталей да швейных машын на 70 тысяч рублёў.

Камбінат прадастаўляе школьнікам на выбар дзесяць спецыяльнасцей: слесар, шафёр, прадавец, повар, цяляр... Выбіраць на любы густ. Уладзімір Барышаў вядзе падрыхтоўку фрэзершчыкаў. Сам захапіўся фрэзернай справай таксама яшчэ са школы. А пасля заканчэння дзевяцігодкі прыйшоў працаваць на завод «Чырвоны Кастрычнік». Тут Уладзімір удасканаліў прафесіянальнае майстэрства і ў вучэбна-вытворчы камбінат прыйшоў, маючы пяты разрад. Кожны другі выпускнік з фрэзернага ўчастка камбіната працуе на розных заводах горада: інструментальным, «Чырвоным барацьбіце», «Чырвоным Кастрычніку», «Легмашы». Многія выбіраюць прафесію бацькоў, прадаўжаюць сямейную традыцыю.

У Святланы Белавусавай маці — тэхнолаг камбіната бытавога абслугоўвання. Сястра Наталія працуе тут швачкай. І Свету таксама зацікавілі пашывачная машына, пяцельныя і гузікавыя паўаўтаматы, вялікі прэс і іншае сучаснае абсталяванне.

Два гады вучобы побач з майстэрамі Нінай Тамашэвіч, Святланай Іўчанка і Любоў Шарамяцэвай — і бы-

лая школьніца атрымала кваліфікацыю швачкай-матарысткі трэцяга разраду.

Дзяўчаты-старшакласніцы з швейнага ўчастка і іх ровеснікі-юнакі вучацца і выконваюць вытворчыя заданні шэфам са швейнай фабрыкі і фабрыкі індыўідуальнага пашыву вярнуці. Прадукцыя самая разнастайная: ручнікі і картусы, дзіцячыя сукенкі і пялёнкі для немаўлят, фартухі і рукавіцы...

Усяго толькі адзін дзень у тыдзень юнакі і дзяўчаты прыходзяць у міжшкольны вытворчы камбінат. А ў далейшым жыцці многіх абраная спецыяльнасць становіцца выбарам на ўсё жыццё.

Дырэктар міжшкольнага вучэбна-вытворчага камбіната Канстанцін Нілаў растлумачвае:

— Безумоўна, нас, педагогаў, радуюць поспехі вучняў. Большасць нашых выхаванцаў ідуць на фабрыкі і заводы. Вялікую дапамогу ў прафэсійнай аказваюць нам рабочыя і інжынерна-тэхнічныя работнікі 15 прамысловых прадпрыемстваў горада.

Захопленасць — бадай, асноўная рыса жыцця міжшкольнага камбіната. Выстаўкі лепшых работ, конкурсы «Лепшыя па прафесіі», гурткі тэхнічнай творчасці — усё для развіцця здольнасцей і талентаў. Гэтым служыць добрая матэрыяльная база камбіната: дастатковая колькасць фрэзерных, такарных, свідравальных, дрэваапрацоўчых станкоў, швейных машын, вучэбных аўтамабіляў і іншага сучаснага абсталявання. Сёння кожны клас камбіната, кожны яго цэх і ўчастак з'яўляюцца структурнымі падраздзяленнямі базавых прадпрыемстваў. І шэфы старанна рыхтуюць змену. З іх дапамогай навялічана плошча камбіната.

Ідзе навучальны год. Юныя аршанцы авалодваюць ведамі пад уважлівым і чуйным кіраўніцтвам кваліфікаваных педагогаў. Магчымасці падрыхтавацца да самастойнага жыцця, выбраць сабе прафесію прадаставіла ім дзяржава.

К. СЕВЯРЫНЕЦ.

Наш чытач з Англіі П. Пількевіч прыслаў у рэдакцыю ліст з просьбай адказаць на пытанні, якія, відавочна, цікавяць многіх суайчыннікаў, што жывуць за рубяжом.

«Не толькі мы, беларусы, але і нашы знаёмыя ўкраінцы і палякі хацелі б атрымаць падрабязнае тлумачэнне аб тым, якія правы маюць савецкія грамадзяне на спадчыну ад сваякоў з іншых краін, — гаворыцца ў лісце. — Усе мы маем сваякоў на Беларусі або на Украіне і хацелі б пакаваць ім усё або частку той маёмасці, якую ўдалося нажыць цяжкай працай за доўгія гады на чужыне. Але справа ў тым, што тут ніхто дакладна не ведае, як афармляюцца такія справы. А некаторыя паогул гавораць, што ваш урад даць спадчыніку для адводу вачэй пару соцень рублёў, а астатняе забірае сабе і што савецкія людзі баяцца прызнацца ў тым, што маюць сваякоў за мяжой. Яшчэ гавораць, што бываюць выпадкі, калі пасольства СССР забірае дом і грошы памёршага суайчынніка, калі той не паспеў поўнаасцю аформіць якіясьці паперы. Мы не вельмі гэтакім верым, але хацелі б атрымаць ад вас кваліфікаваную кансультацыю. Мы былі б удзячныя, калі б вы адказалі на гэтыя пытанні на старонках газеты».

З просьбай адказаць на гэты ліст мы звярнуліся ў Прадстаўніцтва Замежнай юрыдычнай калегіі (Інюркалегію) у Беларускай ССР.

Паважаны П. Пількевіч!

Па просьбе газеты «Голас Радзімы» адказваю на Ваш ліст, паколькі большасць закранутых у ім пытанняў датычыцца нашай непасрэднай рэспублікі.

Па-першае, мне прыемна было прачытаць, што Вам спадабалася экспазіцыя Беларускай ССР на міжнароднай выстаўцы ў Лондане і што ў вас, беларусаў, якія жывуць далёка ад Радзімы, такія выстаўкі выклікаюць гонар за нашы поспехі, дасягненні ва ўсіх галінах эканамічнага, культурнага і сацыяльнага жыцця. Упэўнены, што калі б вы прыехалі ў нашу рэспубліку і паглядзелі на ўсё, як гаворыцца, уласнымі вачыма, то Ваша захваленне дасягненнямі сваіх суайчыннікаў было б яшчэ большым.

Цяпер — па сутнасці закранутых у Вашым лісце пытанняў.

Зразумела, што нашы суайчыннікі, якія апынуліся па тых або іншых прычынах за межамі Радзімы, як правіла, яшчэ да ўстаўлення Савецкай улады на Беларусі, не маюць інфармацыі аб нашым заканадаўстве наогул і аб спадчынным праве ў пры-

ватнасці. У большасці сваёй суайчыннікі за рубяжом атрымліваюць інфармацыю аб нашым спадчынным заканадаўстве ад людзей недасведчаных у гэтым пытанні. Да таго ж некаторыя асобы ў краінах Захаду паклёпнічаюць на нашу дзяржаву, каб выклікаць недавер да нас у тых, хто пакінуў Радзіму вельмі даўно і слаба інфармаваны аб савецкай рэчаіснасці. Адсюль і выдумкі, што сумы спадчыны, якія паступаюць у СССР з-за граніцы, наследнікам не выплачваюцца. Адсюль і недарэч-

цоўнічаем з фірмай «Кенет Браўн Бейкер Бейкер», якая з'яўляецца карэспандэнтам Інюркалегіі ў Англіі.

Ва ўсіх краінах свету, як правіла, прыняты законы аб спадчыне, і спадчына размяркоўваецца па закону той дзяржавы, дзе пастаянна жыве наследадавальнік. Адміністратар спадчыны або выканаўца завяшчання наследадавальніка згодна завяшчання, а пры адсутнасці завяшчання — па закону пераводзіць спадчыныя актывы ў СССР, заплаціўшы папярэдне падаткі на спадчыну, ганара-

саюзнай фірмы «Бязрозка» можна купіць розныя савецкія тавары і тавары замежнай вытворчасці з многіх краін свету. Такія магазіны існуюць у многіх гарадах нашай краіны. Прычым абмен замежнай валюты на чэкі ўтвараецца пры дапамозе спецыяльнага каэфіцыента. Такім чынам наследнік мае магчымасць набыць тавары па сярэднесусветных цэнах, а за шэраг тавараў ён плаціць менш, чым заплаціў бы за такі тавар за граніцай. Напрыклад, вядомы ў свеце савецкі аўтамабіль «Лада» каштуе

нана, і ў сучасны момант ён атрымаў завешчаныя яму сумы.

У другім выпадку ў Інюркалегію паступіла паведамленне, што ў Англіі памёр Стэфан Кузма. Мы адшукалі яго жонку, Жукаву Яўгенію, якая жыве ў горадзе Бабруйска. Ад яе імя мы аформілі ўсе неабходныя дакументы, і ў хуткім часе яна атрымае спадчыну, што засталася пасля мужа. Акрамя таго, удавам Наліўко і Кузмы будуць назначаны пенсіі, паколькі для ўдоў шлюбы з Трафімам Наліўко і Стэфанам Кузмам былі адзінымі.

Усё сказанае адносіцца толькі да спадчыны, што выявілася за граніцай, наследнікамі якой з'яўляюцца савецкія грамадзяне.

Але ж адкрываюцца таксама спадчыны і ў СССР, наследнікамі якіх ці па завяшчаннях, ці па закону з'яўляюцца сваякі наследадавальнікаў, што жывуць за граніцай. Такія справы таксама вядуць Інюркалегія.

Спадчыны па завяшчаннях за граніцай адкрываюцца не толькі на карысць канкрэтных асоб у нашай краіне. Многія замежныя грамадзяне, улічваючы асаблівую ролю савецкага народа ў разгроме фашызму, заслугі нашай дзяржавы ва ўстаўленні міру на зямлі, з пачуццём удзячнасці завяшчаюць свой набытак поўнаасцю або часткова Савецкай дзяржаве, асобным арганізацыям.

Можна прывесці мноства прыкладаў, калі пражываючы за граніцай мастакі завяшчаюць свае карціны савецкім музеям, пісьменнікі завяшчаюць свае калекцыі кніг нашым бібліятэкам і г. д. Усё завешчанае паступае і выкарыстоўваецца згодна з воляй наследадавальнікаў.

Як ужо было сказана, колькасць завяшчанняў, складзеных суайчыннікамі за рубяжом у карысць сваякоў і блізкіх, якія пражываюць у СССР, дастаткова вялікая. Значная частка гэтых завяшчанняў прыпадае на долю сваякоў, што пражываюць у Беларусі. Для больш хуткага афармлення дакументаў наследнікам Інюркалегія адкрыла свае Прадстаўніцтвы ў шэрагу саюзных рэспублік. У тым ліку ў сярэдзіне мінулага года створана такое Прадстаўніцтва і ў Беларусі. Яно будзе абараняць і забяспечваць інтарэсы наследнікам на тэрыторыі нашай рэспублікі. Прычым абараняць як інтарэсы нашых грамадзян па справах спадчыны, што адкрыліся за граніцай, так і інтарэсы інашаземцаў па справах спадчыны, што адкрыліся ў нас.

Міхаіл ЛАДУЦЬКА,
старшы кансултант
Прадстаўніцтва Інюркалегіі
ў Беларускай ССР.

ВЫКОНВАЕМ ПРОСЬБЫ СУАЙЧЫННІКАЎ

ПРАВА НА СПАДЧЫНУ

ныя выдумкі аб тым, што Савецкая дзяржава быццам бы адбірае ў наследнікам паступаючыя з-за граніцы сумы спадчыны. Заўважым толькі адно, што ніхто з такіх паклёпнікаў ніколі не прывёў, ды і не мог прывесці ніводнага прыкладу неатрымання спадчыны з-за мяжы нашымі грамадзянамі, паколькі такіх прыкладаў не існуе і не можа існаваць. Не адпавядаюць сапраўднасці і чуткі, аб якіх вы пішаце, быццам Савецкае пасольства ў Англіі пасля смерці выхадца з нашай краіны забірае яго дом, грошы і іншую маёмасць.

Па розных прычынах раскідаў лёс беларусаў па ўсіх кутках зямнога шара. Але на Радзіме ў іх засталіся бацькі, браты, сёстры, дзеці і іншыя родзічы. Паміж паехаўшымі і тымі родзічамі, што засталіся, узнікаюць рознага роду маёмасныя адносіны, у тым ліку і спадчыныя. Заканамерна, што чалавек, які далёка ад родных і блізкіх, часам не бачыць іх на працягу дзесяцігоддзяў, на памяць аб сабе завяшчае ўсю сваю маёмасць, грошы і каштоўнасці жонцы, дзецям, братам і сёстрам, а таксама іншым сваякам. Часам бывае і наадварот: савецкі грамадзянін завяшчае сваю маёмасць сваяку, які жыве за рубяжом.

Для аказання юрыдычнай дапамогі савецкім і замежным грамадзянам і арганізацыям у пытаннях грамадзянска-прававых адносін у СССР амаль 50 гадоў назад была створана спецыялізаваная грамадская юрыдычная арганізацыя — Інюркалегія. У працэсе сваёй дзейнасці яна супрацоўнічае з юрыдычнымі фірмамі або з асобнымі адвакатамі ў многіх краінах свету. У прыватнасці, мы супра-

ры адвакатам і вызваліўшы спадчыну ад усіх падаткаў наследадавальніка.

Заўважым, дарэчы, што ў СССР няма падаткаў на спадчыну, у тым ліку на спадчыну, якая паступае нашым грамадзянам з-за граніцы.

Паступіўшыя з-за граніцы сумы па жаданню нашых кліентаў залічваюцца на іх імя ў Банку для Знешняга Гандлю СССР на рахунак Інюркалегіі. За работу па справах спадчыны кліенты выплачваюць Інюркалегіі ганарар, які не перавышае 10 працэнтаў сумы, што паступіла ў СССР. Акрамя таго, кліент аплачвае выдаткі на вядзенне справы, якія, як правіла, складаюцца з затрат на пездкі ў іншыя гарады для збору дакументаў, неабходных для прадастаўлення ў суд для прызнання наследнікам і наступнага размеркавання спадчыны. Гэтыя выдаткі складаюць вельмі нязначныя сумы.

Некалькі слоў аб тым, як наследнікі ў СССР могуць выкарыстаць атрыманыя ў спадчыну грошы. Існуе тры варыянты.

Наследнік можа атрымаць суму, што яму належыць, у рублях па курсу замежных валют, які дзейнічае на дзень абмену.

Другі варыянт, якім часцей за ўсё карыстаюцца наследнікі, што жывуць у СССР, заключаецца ў тым, што кліент дае даручэнне Інюркалегіі перавесці належачую яму суму ў свабодна канверсаванай замежнай валюце на рахунак Усесаюзнага аб'яднання «Знешспасылгандаль». Гэта аб'яднанне абменьвае замежную валюту на асобы від плацежных дакументаў, якія называюцца чэкамі. На іх у спецыяльных магазінах Усе-

каля 9 тысяч рублёў. Калі ж наследнік абмяняе 3 тысячы долараў ЗША на чэкі «Знешспасылгандлю», то гэтай сумы будзе дастаткова для пакупкі аўтамабіля. За граніцай такі аўтамабіль каштуе значна даражэй.

І, нарэшце, трэці варыянт, якім карыстаюцца наследнікі, атрымаўшыя з-за рубяжа буйныя сумы, заключаецца ў тым, што паступіўшая сума можа быць змешчана на асабовы інавалютны рахунак у Банку для Знешняга Гандлю СССР. Гэты Банк выплачвае пэўныя працэнты за захоўванне грошай у свабодна канверсаванай валюце. Укладчык у любы момант можа атрымаць грошы часткова або поўнаасцю ў рублях або перавесці ў «Знешспасылгандаль» для абмену на чэкі.

Пасля пераводу на наследніка сум у Банк для Знешняга Гандлю кліенту Інюркалегіі падрабязна растлумачваюцца ўсе ўказаныя варыянты, называюцца іх перавагі. Наследнік робіць пісьмовае распараджэнне з укаazanнем выбранага варыянта, і яго жаданне выконваецца.

Усё сказанае вышэй можна пацвердзіць прыкладамі. Так, у ліпені 1981 года грамадзянін Наліўко, які жыве ў Гомельскай вобласці, звярнуўся ў Інюркалегію з заявай, у якой указаў, што ў Англіі памёр яго бацька Трафім Наліўко, які завяшчаў усю сваю маёмасць заяўніку. Пасля афармлення і прадастаўлення намі ў Англію ўсіх неабходных дакументаў, грошы для гр-на Наліўко паступілі на рахунак Інюркалегіі. Гр-н Наліўко напісаў нам заяву, што належачую яму спадчыну ён хоча атрымаць у чэках «Знешспасылгандлю». Жаданне гр-на Наліўко было выка-

Нямала абавязкаў у народных дэпутатаў на сяле: добраўпарадкаванне вясковых вуліц, медыцынскае абслугоўванне насельніцтва, клопаты аб побыце, гандаль, культурнае абслугоўванне... Усё адразу і не ўспомніш, чым даводзіцца займацца народным абраннікам. На чарговую нараду сабраліся ў калгасе «17

верасня» Нясвіжскага раёна дэпутаты — старшыня калгаса Р. САСНОЎСКІ, дырэктар школы ў вёсцы Высокая Ліпа П. РАМАНЧУК, калгасніцы Т. НАВІЦКАЯ і А. ГРЫЦКЕВІЧ (здымак 1). Дыспетчарскі пункт калгаса — адзін з лепшых у раёне. У лічаныя мінуты можна звязацца з любой аўтамашынай, быць

у курсе ўсяго, што адбываецца ў гаспадарцы. За пультам — інспектар аддзела кадрў калгаса Людміла КАРНАЧ (здымак 2). Цікава, радасна жывецца дзецям у калгасе «17 верасня». Для малодшых адкрыты яслі і сады, для старэйшых — сучасная, прыгожая, добраўпарадкаваная школа. У ёй неаднойчы

бывалі і дзеці нашых землякоў, якія прыежджалі да нас на адпачынак. У гэтай самай школе яны сустракаліся з вясковымі дзецьмі, наладжвалі сумесныя канцэрты, абменьваліся адрасамі (здымак 3).

Фота В. ДУБІНКІ.

12 АПРЕЛЯ—МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДЕНЬ КОСМОНАВТИКИ

ПОСТОЯННО ДЕЙСТВУЮЩИЕ ОРБИТАЛЬНЫЕ КОМПЛЕКСЫ

В нынешнем году практической космонавтике исполняется 25 лет. Отсчет времени она ведет с исторической даты — 4 октября 1957 года, когда в Советском Союзе был выведен на орбиту первый искусственный спутник Земли. Через три с половиной года произошло еще одно знаменательное событие: на пилотируемом корабле «Восток» отправился в свой легендарный рейс первый космонавт Земли Юрий Гагарин. Этим стартом — 12 апреля 1961 года — была открыта эра пилотируемых полетов в космос. В СССР оба направления космических исследований — на спутниках и на пилотируемых аппаратах — планомерно развиваются, взаимно дополняя и обогащая друг друга. Первые спутники проложили путь на орбиту космическим кораблям. Сейчас многие исследования, проводящиеся космонавтами на орбитальных станциях, способствуют внедрению в народное хозяйство страны ряда спутниковых систем прикладного назначения.

Долговременная орбитальная станция, как показывает опыт эксплуатации «Салюта-6», способна решать широчайший круг научных и практических задач. Двадцать семь космонавтов, в числе которых были посланцы социалистических стран, за 676 суток полета «Салюта-6» в пилотируемом режиме выполнили более полутора тысяч экспериментов в области космического природоведения, технологии, медицины и биологии, астрономии.

Четыре с половиной года станция исправно трудится в космосе. Сейчас в составе орбитального комплекса, действующего в автоматическом режиме, проходит испытания тяжелый спутник «Космос-1267». Все это говорит об исключительной эффективности современной космической техники и подтверждает дальновидность принятого в свое время решения о развитии долговременных орбитальных станций как основного средства освоения космоса.

Успехи не пришли сами собой: потребовалась длительная и кропотливая работа по совершенствованию транспортных средств для доставки людей и грузов на орбиту. Первые наши корабли «Восток» и «Восход» не справились бы со всем многообразием задач, поэтому был создан пилотируемый аппарат многоцелевого назначения — «Союз». Из двух кораблей этого типа в свое время была создана путем их стыковки на орбите первая в мире экспериментальная станция, позже на основе «Союза» с минимальной затратой времени и средств разрабатывается автоматический грузовой корабль «Прогресс», а в последнее время успешно прошел испытания модифицированный вариант корабля — «Союз Т», способный в зависимости от потребности летать в двух- и трехместном варианте.

На заре пилотируемых полетов среди специалистов возникала иногда дискуссия: человек или автомат? Стоит ли, рассуждали сторонники освоения космоса чисто автоматическими средствами, посылать людей в столь враждебную для них среду? Да и что может сделать человек в мире космических скоростей, стремительно меняющихся событий, отягощенный к тому же недугами, привносимыми невесомостью? Время показало неправоту самой постановки такого вопроса, ибо ответ на него только один: и человек, и автомат.

В идеале можно представить себе некую орбитальную станцию, способную без единого сбоя в течение многих лет работать в космосе в автоматическом режиме. Но это только в идеале. Не все виды работ поддаются автоматизации: там, где требуется творческий подход к делу, интуиция, опора на предшествующий опыт, автомат неизбежно уступает человеку.

А теперь представьте себе, что на такой суперстанции происходит отказ — пусть совсем незначительный, — но в какой-то из узловых систем... Сейчас справедливо говорят о том, что своим космическим долголетием «Салют-6» во многом обязан тому, что космонавты освоили многие виды ремонтных работ и с успехом выполняли их как внутри станции, так и снаружи — в открытом космосе.

Мы убедились в том, что экипажи способны выполнять в космосе практически любую работу. Но это не означает, что теперь можно полностью отказаться от

услуг автоматов. Это была бы другая крайность. Сошлюсь еще раз на опыт эксплуатации «Салюта-6». Известно, что у экипажей были довольно плотные рабочие графики, причем значительная часть времени тратилась, в общем-то, на рутинные, стандартные операции: включение и выключение каких-то приборов, развороты станции в определенные положения. Многие из таких операций поддаются автоматизации, и в этом видится один из путей дальнейшего повышения практической отдачи орбитальных станций, экономии рабочего времени экипажей для выполнения более творческих задач.

Увеличивая продолжительность пилотируемых полетов, мы меньше всего стремились к установлению рекордов, как таковых. Длительный полет — прежде всего средство достижения максимальных результатов с наименьшими экономическими затратами. С другой стороны, ясно, что нельзя до бесконечности увеличивать продолжительность экспедиций. Остаются ли в этом случае какие-то средства для дальнейшего повышения эффективности использования космической техники? Такие возможности есть, одна из них — организация непрерывной эксплуатации орбитальных станций. Пока же у экипажей уходит слишком много времени на консервацию и консервацию бортовых систем при смене экспедиций, на адаптацию к условиям невесомости очередного экипажа, на разгрузку и загрузку транспортных кораблей снабжения. Накопленный опыт работ в космосе позволяет говорить о том, что мы близки к решению этих задач. Хочется сказать и о некоторых частных технических решениях. Допустим, что в процессе работы какой-то экспедиции получены важные результаты, которых с нетерпением ждут специалисты на Земле. Всегда ли целесообразно откладывать отправку таких материалов до очередного рейса транспортного корабля? В некоторых случаях, вероятно, можно будет организовать срочную доставку материалов с борта станции с помощью специальной спускаемой капсулы. Такие эксперименты, кстати, уже проводились на одном из предыдущих «Салютов».

До последнего времени каждая из орбитальных станций представляла собой своего рода институт широкого профиля, где одновременно ведутся исследования по многим научным направлениям. Такой подход к организации работы на определенном этапе развития космонавтики был вполне оправдан, более того, он в известной степени сохранился и на следующих станциях типа «Салют». Вместе с тем сейчас отчетливо просматривается и другая тенденция: некоторые направления космонавтики, такие, как космическая технология, астрономия и другие, вышли уже на столь высокий уровень исследований, что для дальнейшего продвижения вперед недостаточно поставить на борт один-два новых прибора, возникает необходимость в создании комплекса аппаратуры. По существу, речь идет о специализированной лаборатории, а может быть, даже и своеобразном производственном цехе. Разместить несколько таких лабораторий в объеме одной станции практически невозможно, да в этом и нет необходимости. Более оптимальным представляется другой вариант — пристыковка к станции сменных специализированных модулей.

В космосе много мирной, полезной для всех людей работы. Советский Союз на практике доказывает свое стремление сотрудничать на этом поприще со всеми заинтересованными странами. «Салют-6», принявший на борт восемь международных экспедиций, стал, по существу, международным исследовательским институтом. То же самое можно сказать и о Звездном, где сейчас проходят подготовку французские космонавты. Приборы, изготовленные во Франции и в Австрии, стояли на последних советских «Венерах», недавно порадовавших нас новыми великолепными результатами. Только такой — мирной, интернациональной — и должна оставаться космонавтика.

Владимир ШАТАЛОВ,
генерал-лейтенант авиации,
руководитель подготовки
советских космонавтов,
дважды Герой Советского Союза,
(АПН).

В павильоне «Космос» на ВДНХ СССР.

НОВОЕ О ВЕНЕРЕ

Какой только ни рисовалась астрономам эта загадочная Утренняя (она же — Вечерняя) звезда! То «раем небесным», то «преисподней»... Извинением для ученых может здесь служить, пожалуй, лишь то обстоятельство, что никакой оптический телескоп не давал им возможности взглянуть на поверхность планеты, скрытую плотной газовой оболочкой. Только в 60—70-е годы нашего столетия с появлением мощных радиотелескопов и космических аппаратов облик Венеры начал понемногу прорисовываться.

1 марта нынешнего года советская станция «Венера-13» в течение двух с лишним часов изучала планету: регистрировала температуру и давление, состав атмосферы, брала пробы грунта, глазами телефотометров осматривала поверхность. 5 марта аналогичную работу проделала «Венера-14». Не все данные пока обработаны, в целом это процесс длительный и трудоемкий. Но к некоторым выводам специалисты уже приходят.

— Текущий цикл исследований Венеры, — рассказывает доктор физико-математических наук Леонид Ксанфомалити, — можно считать принципиально новым шагом. До сих пор основной заботой автоматических межпланетных станций — и советских, и американских — была венерианская атмосфера, до грунта по-настоящему дело не доходило.

Атмосфера для ученых по-прежнему представляет большой интерес. Спускаемый аппарат «Венеры-13» в месте его посадки зарегистрировал температуру 457 градусов по Цельсию. 465 градусов было в месте посадки спускаемого аппарата «Венеры-14». Подобные цифры давали и предыдущие станции.

Почему на Венере так жарко? Иногда полагают, что это результат того, что Венера, по сравнению с Землей, находится ближе к Солнцу и, следовательно, получает больше тепла. Это ошибочное суждение. В окрестности Венеры, действительно, приходит больше тепла, но она большую часть — свыше 70 процентов солнечных лучей отражает, в то время как для Земли такое отражение составляет лишь 30 процентов. Значит, объяснить высокую венерианскую температуру можно лишь парниковым эффектом. Атмосфера Венеры состоит почти целиком из углекислого газа, который действует подобно пленочному покрытию — не выпускает наружу и то тепло, что прорывается от Солнца через пленку, и внутреннее тепло, выделяемое недрами планеты. Но тут возникают новые вопросы.

Считают, что атмосфера и океаны на молодой Земле возникли в результате деятельности вулканов, и первичная атмосфера, как и на Венере, состояла из углекислого газа. Но затем часть его растворили океаны (теперь он связан в осадочных породах), а часть «съела» жизнь, точнее растительность, поглощающая углекислый газ и вы-

деляющая кислород. На Венере же, поскольку там нет ни океанов, ни жизни, весь углекислый газ остался в атмосфере.

Спрашивается, куда же в таком случае девалась вода, если считать, что Венера и Земля образовывались из одних и тех же исходных веществ? Этот вопрос относится к числу фундаментальных. Найдя на него ответ, мы, возможно, получим объяснение того, как вообще образовывались все планеты. Сейчас же важно поточнее определить содержание в атмосфере Венеры водяного пара. Измерения, выполненные в свое время «Венерой-12», дали для водяного пара очень небольшие величины.

Любопытная ситуация складывается и с грозвыми разрядами. «Венера-12» обнаружила на планете интенсивную грозвую активность, но не в верхних слоях атмосферы, а ближе к поверхности. На американских аппаратах, садившихся на Венеру, на высоте 12,5 километра вышли из строя некоторые приборы. Полагают, что это также результат действия грозвых разрядов. Почему это происходит так близко от поверхности? Ведь на Венере облачный слой расположен гораздо выше... Невольно напрашивается предположение: а не результат ли это деятельности вулканов? Для такого предположения имеется ряд оснований. Во-первых, и на Земле извержения вулканов часто сопровождаются грозами, во-вторых, районы посадки автоматических станций попадают как раз на вулканические области планеты. Кстати, и первые данные о механических свойствах грунта, полученные в последних экспериментах, говорят о том, что он напоминает земную вулканическую породу — туф.

Если это все не случайные совпадения, то получается, что Венера — планета с активно действующими вулканами.

Некоторыми фактами, указывающими на венерианскую вулканическую деятельность, ученые уже располагают. Это и сера, содержащаяся в венерианских облаках, и фотографии поверхности планеты. Спускаемый аппарат «Венеры-9», например, опустился на склоне холма, и на фотографиях видны камни — явно свежие. Откуда они взялись? Не вулканические ли это выбросы? Будь по-другому, атмосфера и температура сделали бы свое дело, превратив их в пыль. Камни просматриваются и на переданных «Венерой-13» панорамах.

Не буду сейчас говорить о других предположениях, но похоже, что Венера и Земля отличаются не только атмосферами, но и строением коры. На Венере, очевидно, не может быть плавающих континентов или каких-то крупных плит, поскольку ее кора гораздо толще, чем у нашей планеты. А в целом, если говорить о самых общих впечатлениях, — заключает мой собеседник, — то Венера удивительно напоминает Землю, какой она была три миллиарда лет назад...

Михаил ЧЕРНЫШОВ.

ГЭТАК жа, як, скажам, рамантызм і мадэрнізм, мае сваё вызначэнне і мастацтва сацыялістычнага рэалізму. Разгорнутае і навуковае, яно займае добрую палову кніжнай старонкі. Больш простае і даступнае змяшчаецца ў адным сказе: гэта рэалізм, аплоднены ідэямі сацыялізму. Але бадай самы лепшы адказ на пытанне, што такое сацыялістычны рэалізм, даў вядомы пісьменнік К. Федзін. Ён сказаў: чытайце савецкую літаратуру, знаёмцеся з савецкімі аўтарамі, і вы пра ўсё дасведзецеся самі.

Федзін, верагодна, меў рацыю, бо вызначэнні добрыя толькі тады, калі ведаеш, што яны вызначаюць. Між тым з моманту свайго зараджэння савецкія літаратура і мастацтва аказаліся

мастацтва за межы СССР — гэта, безумоўна, факты прызнання метаду сацыялістычнага рэалізму. Нобелеўскія, Ганкураўская прэмія, «Оскар», Гран пры, Вялікія залатыя медалі і іншыя ганаровыя міжнародныя ўзнагароды, атрыманыя дзеячамі савецкай культуры, — пацвярджэнне гэтых фактаў.

Зразумела, метады сацыялістычнага рэалізму зусім не гарантуе, што кожны твор, створаны ў яго ключы, будзе шэдэўрам. (Усё ў выніку залежыць ад таленту). Есць нямала кніг, фільмаў, карцін, зробленых у рамках сацрэалізму, і тым не менш шэрых і няўдалых. Аднак, і гэта варта асоба падкрэсліць, хоць некаторыя творы савецкага мастацтва і могуць быць пазбаўлены сапраўднага густу, ні адзін з іх

ПРА АСНОЎНЫ МЕТАД САВЕЦКАГА МАСТАЦТВА

ШТО ТАКОЕ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫ РЭАЛІЗМ

малавядомымі для шырокіх чытацкіх мас Захаду. Аб іх дэдаваліся і меркавалі ўвогуле на падставе аглядаў і артыкулаў светлагага, якія ў значнай частцы свайго нядобразчыліва ставіліся да СССР і яго творчай інтэлігенцыі. Практычна ўсю савецкую літаратуру доўгі час альбо замоўчвалі, альбо адмаўлялі. Выяўленчае мастацтва нярэдка прадстаўлялі ў выглядзе сучаснага адлюстравання пад'ёмных краёў і шагаючых экскаватараў. Кіно і тэатр — як сумнае апісанне працоўнай будзённасці і павучальных прыгчаў.

У сілу спецыфічных прычын больш пашанцавала музыцы і балету: імёны С. Пракоф'ева, Д. Шахаўчэвіча, А. Хачатурана, Г. Уланавой, М. Плісецкай, вядомыя ўсю свету, гаварылі самі за сябе.

Сапраўднае знаёмства з савецкай літаратурай і мастацтвам стала магчымым пасля агульнасавецкай нарады ў Хельсінкі, калі культурныя кантакты Усход—Заход перасталі быць эпизодамі.

Сёння з поўнай падставой можна канстатаваць: творы пісьменнікаў СССР з цікавасцю сустракаюць заходні чытач. Ён змог пераканацца, што мастацтва сацыялістычнага рэалізму — гэта сапраўднае мастацтва, якое дае пажытак і розуму і сэрцу. Адкрыццём і для чытачоў, і для выдаўцоў аказаліся творы сённяшніх майстроў савецкай літаратуры беларуса В. Быкава, рускіх В. Астаф'ева, Ю. Бондарова, У. Бялова, украінца А. Ганчара, грузіна Н. Думбадзе і іншых прадстаўнікоў многанацыянальнай савецкай літаратуры.

З непадробнай цікавасцю былі сустрачаны і першыя выстаўкі савецкага выяўленчага мастацтва. Іх наведвалі сотні тысяч італьянцаў, шведаў, японцаў, французцаў... Высока ацаніла прэса творы раней невядомых на Захадзе савецкіх майстроў — Н. Рамадзіна, Кукрынісаў, І. Глазунова, М. Савіцкага... Сенсацыйны сталі рэтраспектыўныя агляды твораў савецкіх класікаў мастацтва — А. Дайнекі, М. Сар'яна... З поспехам праходзяць за мяжой у нашы дні і выстаўкі-продажы твораў савецкага жывапісу і скульптуры. Вельмі магчыма, што прычыны гэтага поспеху тлумачацца таксама стомленасцю гледачоў ад трукацтва мадэрнізму, мудрагельстваў так званых «новага мастацтва». Пашырэнне кантактаў, выхад савецкай літаратуры і

ніколі не зняважыць сумленне чытача і гледача. У іх не сустранеш прапаганды вайны, яны не культывуюць у чалавеку нізкіх інстынктаў, не патызуюць насілля. Сцвярджэнне сацыялістычных адносін немагчыма без глыбокай крытыкі ўсяго, што перашкаджае іх перамоце і развіццю, без вострай сатыры.

Аб гэтым варта напамінаць, паколькі доўгі час лічылася, што сацрэалізм не прымае сатыры.

Сёння на Захадзе перакладаюцца, выдаюцца і ставяцца на сцэне сатырычныя творы савецкіх аўтараў — ад п'ес У. Маякоўскага («Клоп» і «Лазня»), раманаў І. Ільфа і Я. Пятрова («12 крэслаў», «Залатое цяля») да п'ес В. Катаева і В. Розава, фільмаў Г. Данелія і Л. Гайдая. Супраць сённяшніх абывацеляў накіраваны многія кнігі В. Шукшына, Ю. Трыфанова, Н. Думбадзе, А. Ліханова і іншых.

Непрадзятаяе знаёмства з савецкай літаратурай абвргае і такі пануючы нярэдка тэзіс, быццам бы кожны яе твор абавязкова павінен завяршыцца добра. Аптымізм сацрэалізму зусім не азначае, што ён не датычыць тужлівых, трагічных падзей. Дастаткова ўказаць на славеты твор М. Шолахава «Ціхі Дон», удастоены Нобелеўскай прэміяй, на «Аптымістычную трагедыю» У. Вішнеўскага, на цэлы шэраг апавесцей і апавяданняў В. Распуціна, В. Быкава, аб якіх сёння многа пішуць за мяжой...

Сацыялістычны рэалізм не дае рэцэптаў мастакам не патрабуе ад твораў «адзіна правільнай» кампазіцыі, «адзіна правільнага» сюжэта. Ён не адмаўляе ні ўмоўнасці, ні сімволікі, ні гіпербалізацыі, ні гротэску... Ён, як зацверджана ў Статуте Саюза савецкіх пісьменнікаў, «забяспечвае мастацкай творчасці выключную магчымасць творчай ініцыятывы, выбару разнастайных форм, стыляў і жанраў».

Сацыялістычны рэалізм — асноўны метады савецкага мастацтва і літаратуры. Яго сутнасць — у праўдзівым, гістарычна-канкрэтным адлюстраванні рэчаіснасці ў яе рэвалюцыйным развіцці. Сацрэалізм убірае ўсе самае каштоўнае, створае і стварае ў сусветнай культуры. І ён адмаўляе ўсё тое, што ізалюе мастацтва ад жыцця, а чалавека ад людзей.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

вы хацелі сустрэцца

ЭНЦЫКЛАПЕДЫСТ З МАЛОЙ КРАКОТКІ

Сучасны адукаваны чалавек пры слове «энцыклапедыст» адразу згадвае імёны Дзідра, Вальтэра, Гельвецыя, Русо — французскіх філосафаў, публіцыстаў, пісьменнікаў XVIII стагоддзя, стваральніка «Энцыклапедыі, або Тлумачальнага слоўніка навук, мастацтваў і рамёстваў». Так, яны шмат у чым былі першымі, мелі на тым часе шырокія веды і прагрэсіўныя погляды. Сёння, звычайна думаеш пры гэтым, падобнае немагчыма. У шмат разоў вырас аб'ём ведаў, новая інфармацыя з'яўляецца літаральна кожную хвіліну... А быць у нечым

— Іван Уладзіміравіч, з якой сям'і вы паходзіце?

— Са звычайнай, вясковай. Мае бацькі і цяпер жывуць у Малой Кракотцы, праўда, яна амаль злучылася ўжо з Вялікай Кракоткай, то і назва стала адна, агульная. Я быў першым сынам, пасля нарадзіліся яшчэ шасцёра братоў і сястра. Вайна прыпала на маё самае ранняе дзяцінства, але асобныя эпизоды з тых цяжкіх гадоў засталіся ў памяці. Кожнае лета адпачываць я еду менавіта туды, у родныя мясціны. Лічу сваю Кракотку найпрыгажэйшай вёскай Беларусі. Мой сябар, крытык Генадзь Шупенька, доўга з'едліва іранізаваў над такім катэгарычным сцвярджэннем. Аднойчы я ўзяў яго з сабою, павёў на ўзгорак за ваколіцу: «Глядзі!» Адтуль далёка відаць ва ўсе бакі — вёскі, сады, звывы ракі... І хоць сваю родную Мядзельшчыну ён у крыўду не даў, але і супраць мяне больш нічога сказаць не змог. Ад праўды куды дзенешся!

— Такім чынам, вы інтэлігент у першым пакаленні. Гадаваліся ў вялікай сям'і, то ўсю сялянскую работу, мусіць, ведаеце...

— Сенакос дагэтуль люблю. Стараюся якраз у такую пару выбрацца да бацькоў, каб папрацаваць у ахвоту.

— А як ішло назапашванне ведаў? Адкуль такая шырыня, грунтоўнасць?

— Мяне з маленства цягнула да кніжак. Самых розных. З гадамі цікаўнасць не меншае. На сённяшні дзень я маю прыстойную ўласную бібліятэку. Хаця жонка і дзеці часам выказваюць незадавальненне, маўляў, заваліў кватэру кнігамі. Частку свайго збору трымаю ў бацькоў, у цёткі ў Слоніме. Апошнім часам шукаю старыя выданні. Набыў, напрыклад, «Вязанку» Янкі Лучыны, яе нават у мінскіх бібліятэках няма.

Сабраў усе кнігі Максіма Багдановіча, пачынаючы ад прыжыццёвага «Вянка». Маю «Летапіс беларускай школы» Рыгора Шырмы...

Да таго ж, што лічу вельмі важным, у маіх родных мясцінах ці не з 20-х гадоў былі моцныя асветніцкія традыцыі. Я яшчэ застаў людзей, якія ў 1927 годзе ставілі ў Кракотцы «Паўлінку», быў проста ў захваленні ад энтузіязму і перакананасці настаўніка Васіля Трафімовіча (стары ён цяпер, вядома, а тады быў зух: за адзін дзень «збегаў» у Слонім, гэта кіламетраў 30 у адзін канец, выпрасіў ва ўлад дазвол на пастаноўку і ў той жа вечар выконваў сваю ролю на сцэне). І калі я вучыўся ў школе — пасляваенныя ўжо гады, — у нас была моцная і актыўная мастацкая самадзейнасць. Па чатыры п'есы ў год ставілі. Я гатовы быў днямі прападаць у гуртках.

Ненатольная прага ведаць больш, лепш, глыбей прывяла пасля школы ў Мінск, на філфак універсітэта, потым была аспірантура, кандыдацкая дысертацыя «Міхал Федароўскі — фалькларыст»...

— Але ў далейшым фальклорам вы не абмежаваліся?

— Так. Хаця і не закінуй зусім. Некаторыя запісы з маіх збораў надрукаваны ў акадэмічных выданнях. У томе, прысвечаным вяселлю, напрыклад, ёсць апісанне колішняга ваўкавыцкага вяселля. Я знайшоў гэты рукапіс у бібліятэцы Варшаўскага універсітэта. Сёлета выдавецтва «Юнацтва» выдае зборнікі загадак і скарачак. Мне нават паказвалі ўжо ілюстрацыі. Цудоўна зробленыя, зазначу. Часам пішу рэцэнзіі, кансультую маладых фалькларыстаў.

— Калі не памыляюся, у 1980 годзе выйшла кніга Гальяша Леўчыка «Доля і хлеб». Вы бы-

першаадкрывальнікам — з'ява выключная!

Да сустрэчы з Іванам САЛАМЕВІЧАМ я была пераканана ў слушнасці падобных разважанняў... Вось гэты мой суб'ясуднік — ён займае пасаду загадчыка рэдакцыі беларускага слоўніка ў выдавецтве БелСЭ — і ёсць сапраўдны сучасны энцыклапедыст. Уражвае шырыня яго інтарэсаў, глыбіня пранікнення ў матэрыял, рэдкая працавітасць, кранае яго шчырасць і абаяльнасць, прастата і абычожнасць. І хочацца ведаць, дзе вытокі такой асобы, як складваўся жыццёвы шлях...

лі яе складальнікам. Ці рыхтуеце што-небудзь падобнае на бліжэйшыя гады?

— Рыхтую. Сабраў ужо ўсе творы Кандрата Лейкі, аднаго з нашаніўцаў. Трэба прадуумаць, як іх размясціць, падрыхтаваць каментарый. Разам з Арсенам Лісам здалі ў выдавецтва зборнік успамінаў пра Максіма Гарэцкага. Сумленне мучыць, што дагэтуль не зрабіў такой кнігі пра Дубоўку: я меў шчасце яго асабіста ведаць. Калі адзначалі 80-годдзе паэта, мы з Юліянам Пшырковым абгаварылі будучае выданне. На жаль, здзісьненне планаў кладзецца на адны плечы...

— Іван Уладзіміравіч, хоць дзяць чуткі, што вы аўтар нейкай унікальнай кнігі, якая вольна выйдзе з друку ў «Мастацкай літаратуры».

— Цікава, хто ж так дбае пра маю папулярнасць? Мусіць, маецца на ўвазе «Слоўнік беларускіх псеўданімаў і крыптанімаў». Мне якраз далі чытаць яго карэктуру. Гэта першая ў нас падобная праца, яна заняла ў мяне амаль 20 гадоў. У слоўніку фігуруюць каля 4 тысяч прозвішчаў літаратараў, якія з той ці іншай прычыны не заўсёды падпісвалі творы сваім уласным імем. Звесткі сабраны па розных крыніцах, ад XVI стагоддзя і да нашых дзён.

— Гэта ж якія горы кніжак, рукапісаў, газет давалася перавярнуць!

— Дваццаць гадоў — не малы час. І паколькі гэта рабілася не па прыму, а па ўласнаму жаданню, то я меў асабоду ад кожнай знаходкі. Бацьчыце, у мяне ў кішэнні і цяпер ляжаць карткі. Што ў яны чытаў, варта сустрэць нейкую дэталю, якая мае дачыненне да псеўданімаў, яна адразу запісваецца на картку. Потым будзе правярана, суаднесена з іншымі

У сталічным магазіне «Мастацтва» адбылася творчая сустрэча чытачоў з мастаком-графікам А. Кашкурэвічам. Так калектыву магазіна і выдавецтва «Беларусь» пачалі практыку знаёмства чытачоў з новымі кнігамі і мастацкімі альбомамі. На выставачным стэндзе — работы А. Кашкурэвіча, якія ўвайшлі ў альбом ілюстрацый да трагедыі Гётэ «Фаўст». Работнікі выдавецтва «Беларусь», мастацтвазнаўцы расказалі аб гэтым выданні, аўтар падзяляўся далейшымі творчымі планами.

НА ЗДЫМКАХ: А. КАШКУРЭВІЧ гутарыць з удзельнікам творчай сустрэчы; ілюстрацыя да трагедыі Гётэ «Фаўст».

Фота Я. КАЗЮЛІ.

мі фактамі. Памяць няздоўна ўсё ўтрымаць. Вядома, я не лічу, што сабраў усё. Можа быць, і памыліўся дзе-небудзь. Разлічваю, што зацікаўленыя чытачы ці новыя даследчыкі дапоўняць і працягнуць працу. Але патрэба ў такім выданні даўно наспела. Я ў гэтым пераканаўся найбольш, калі меў ужо даволі ладную калекцыю псеўданімаў і крыпанімаў. Адусюль звярталіся за парадай і просьбай дапамагчы ўстанавіць аўтарства тэкстаў літаратары, гісторыкі, мовазнаўцы... Ці ведаеце вы, напрыклад, што Зміцер Жылуновіч (Цішка Гартны) выступаў пад 121 псеўданімам? Калі выдаваў «Дзянніцу», фактычна ўсё рабіў сам, а подпісы былі розныя. Іван Луцэвіч (Янка Купала) меў 44 псеўданімы, Кастусь Міцкевіч (Якуб Колас) — 59, Гальяш Леўчыч — 31, Леапольд Родзевіч — 42... Часам з-за супадзення, асабліва ў крыпанімах (гэта калі подпіс складаецца з двух-трох асобных літар), аўтарства прыпісваюць іншай асобе. Падобную памылку мне дэталёва сустрэць нават у Зборніку твораў Купалы, дзе паэта палічылі рэцэнзентам спектакля, якога ён не мог бачыць, якраз адпачываў на поўдні, пра што ёсць дакументальныя сведчання. А рэцэнзія за подпісам «К-а» належыць Ядзлу Шулу, які меў псеўданім Куляша.

— Янка Купала, відаць, — ваша даўняе захапленне! Рэспубліканскі тыднёвік «Літаратура і мастацтва» друкаваў складзены вамі летапіс яго жыцця і творчасці.

— Збіраю абсалютна ўсё, што мае дачыненне да дзвюх зорак, дзвюх вяршынь нашай паэзіі і культуры — Янкі Купалы і Максіма Багдановіча. У нашым выдавецтве, у БелСЭ, як вы, пэўна, ведаеце, рыхтуецца цяпер купалаўская энцыклапедыя. Работа вельмі складаная і адказная. Падобных выданняў у свеце можна налічыць адзінкі. Імкнемся зрабіць гэтую энцыклапедыю як мага больш грунтоўнай, усеабдымнай. Таму тэмы асобных артыкулаў паляховаюць аўтараў. Ім здаецца немагчымым выклаці на старонцы тэксту тое, што просіцца ў асобную кнігу. Напрыклад, вобраз Беларусі ці сонца ў творчасці Янкі Купалы, скразны матыў шчасця-долі... Праблем шмат, але рухаемся наперад даволі шпарка.

— Калі мы перайшлі да вашай непасрэдна выдавецкай працы, бо ўсе ўласныя кніжкі, як я разумею, ствараюцца ў вольны ад яе час, прашу неяк

акрэсліць кола штодзённых службовых клопатаў.

— У адзеле, якім я загадваю, дванаццаць чалавек. Завяршаем працу над выданнем «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы», які падрыхтаваны Інстытутам мовазнаўства Акадэміі навук БССР. Гэта першы ў нашай гісторыі такі грунтоўны і сур'ёзны тлумачальны слоўнік. Сёлетні, пяты том, заключны. А першы выйшаў у 1977 годзе. У рабоце знаходзіцца руска-беларускі перакладны слоўнік. Папярэдні, выданы ў 1953 годзе, даўно стаў дэфіцытным, дый у многім не задавальняе сучасных патрэб. Развіццё мовы — жывы працэс, ён ідзе няспынна. Чалавек, які набудзе слоўнік, адкрывае яго час ад часу, чытае асобныя артыкулы. А мы, пакуль зробім гэты тоўсты і важкі том, некалькі разоў перачытаем яго ад першай да апошняй старонкі, кожную цытату правярэм, кожнае спрэчнае тлумачэнне абмяркуем з навукоўцамі...

— Ці не таму вы сталі вядучым цікавай праграмы Беларускага тэлебачання «Роднае слова»?

— Я туды, на тэлебачанне, ніколі не імкнуўся. Адночы запрасілі ў «Роднае слова» расказаць пра слоўнікі. Я дрыжэў перад камерай, баяўся глянуць у аб'ектыў. Але тэлевізійшчыкі ўгледзелі ўсё ж нешта, бо потым доўга і настойліва ўгаворвалі мяне на ролю пастаяннага вядучага. Патрохі прывык да студыйнай атмасферы, але як толькі на тэлебачанні знойдуць каго іншага, здам яму з радасцю гэты клопат.

— Шкада! А куды б вы ў першую чаргу скіравалі вольныя гадзіны?

— Можа быць, на кнігу «Мова маёй вёскі». У картатэцы ўжо маю шэсць тысяч слоў. Трэба толькі перавесці ўсё на машынапісныя старонкі і аднесці ў выдавецтва. Падобных слоўнікаў у нас амаль няма.

— Вы нават у бацькоў у час адпачынку не кідаеце сваёй справы... А ці займаецеся хоць калі чым іншым, проста дзеля адпачынку?

— Зразумела, з вялікай ахвотай і асакадай. Збіраннем грыбоў або ягад у лесе.

— І тут збіранне! Вы немагчымы чалавек! Але я вам вельмі ўдзячна за той час, які вы ажыравалі на маю цікаўнасць, і спадзяюся, што чытачы «Голасу Радзімы» далучацца да гэтых слоў.

Гутарку вяла
Валянціна ТРЫГУБОВІЧ.

любія сэрцу мясціны

ПРЫРОДА — КАЛЫСКА ЧАЛАВЕКА

Лагойшчына... Цудоўнае роднае прывольле! Прыгожы куток зямлі беларускай, край працавітых і шчырых людзей, край партызанскай славы. Лясістыя ўзгоркі, шчодро аздобленыя зелянінай вёскі, духмяныя заліўныя лугі, чыстыя рачулки і блакітныя азёры — усё гэта пакідае незабыўнае ўражанне.

Прырода багата надзяліла гэты край стромкімі медна-ствольмі соснамі, кашлатымі елкамі, што свідруюць блакітнае неба, чаруюць вока сваёй прыгажосцю. А тамсям, нібы вартавыя, стояць стогодавыя дубы-статцы. Звернеш з асфальтаванай дарогі — заўважыш жывы, гаманлівы ручай, крынічку з халоднай вадою. Узнімеся на адзін з пагоркаў — адкрыецца дзівосная сінь далёкіх разлогаў. Кожная паваротка дарогі — новае захапленне: то ціхія вясёлыя паляны з беластовымі бярозкамі, то высокія сцены залацістых карабельных сосен вялікага бору.

Краем дрымучых лясоў назваў некалі Лагойшчыну рускі вучоны Сямёнаў-Цян-Шанскі, бо няўдобоці, насольты, гарыстасць, наяўнасць вялікай колькасці валуноў у старажытнасці стрымлівалі тут ляднае земляробства — распрадоўкі лясных дэлянак пад збожжавыя культуры.

Рэльеф раёна моцна ўзгоркавы, асабліва ў паўднёва-ўсходняй частцы яго. Самыя высокія вяршыні пагоркаў дасягаюць 335 метраў над узроўнем мора і з'яўляюцца найбольш значнымі ў рэспубліцы.

Бадай, няма ў Беларусі больш зручных прыродных трамплінаў, чым на Лагойшчыне. Мабыць таму яе наваколле служыць месцам правядзення буйных спартыўна-ваіўнага паветра, настоенае вадарам кветак, пахучым аерам. У перадычэрняй цішыні можна назіраць, як у зарасніках чароту, вербаў, волькі павольна вандруюць каштоўныя звяркы — бабры, выдры, а ў завадзях плаваюць вывадкі дзікіх качак. Прырэчная сцяжка то ўецца, хаваецца пад цяністымі кронамі дрэў, то вырываецца на сонечныя лясныя паляны — птушыныя філармоніі.

Асабліва прыемна прайсціся ўлетку па зялёнай прырэчнай даліне і палюбавацца, як важна шпацыруюць буслы, снуюць безупынку ластаўкі, удыхнуць паветра, настоенае вадарам кветак, пахучым аерам. У перадычэрняй цішыні можна назіраць, як у зарасніках чароту, вербаў, волькі павольна вандруюць каштоўныя звяркы — бабры, выдры, а ў завадзях плаваюць вывадкі дзікіх качак. Прырэчная сцяжка то ўецца, хаваецца пад цяністымі кронамі дрэў, то вырываецца на сонечныя лясныя паляны — птушыныя філармоніі.

Лагойскімі ландшафтамі захапляюцца не толькі турысты. Сюды па творчае натхненне едуць беларускія мастакі. То мяккі веснавы пейзаж, то медна-жоўтая во-

сень, то ў казачным зімовым убранні бары і пералескі ажываюць потым на шматлікіх палотнах.

На Лагойшчыне амаль не знойдзеш чалавека, у свядомасці якога краявіды роднай прыроды не звязваліся б з важнымі падзеямі яго жыцця, з бясконамі дарагімі сэрца ўспамінамі, глыбокімі перажываннямі.

Усё гэта — вечны спадарожнік чалавека, якія пасвойма незаўважна і пастаянна фарміруюць яго як асобу, грамадзяніна, уплываюць на характар і настрой, вызначаюць душэўную дабрату. Народная прымаўка гаворыць, што прырода — гэта калыханка чалавека.

Багатыя краявіды Лагойшчыны, мабыць, у значнай меры паўплывалі на паэтычнае натхненне яе жыхароў — будучых вядомых сейбітаў беларускай культуры.

Па сцяжынках і лясах Лагойшчыны калісьці хадзіў пісьменнік Змітрок Бядуля, адзін з пачынальнікаў беларускай прозы Ядвігін Ш., паэт, драматург, белетрыст і палітычны дзеяч Леапольд Родзевіч, пісьменнік, выдавец і перакладчык на польскую мову твораў Байрана, а таксама старажытных грэчаскіх і рымскіх аўтараў Ігнат Шыдлоўскі. На Лагойшчыне нарадзіліся заснавальнікі беларускай навуковай археалогіі — браты Канстанцін і Яўстафій Тышкевічы, пачынальнік беларускай, рускай, украінскай і польскай археалогіі, фалькларыстыкі, этнаграфіі славянаўзнавец З. Даленга-Хадакоўскі (Адам Чарноцкі) і інш.

У Лагойску пэўны час жыў і працаваў Мялецій Смятрыцкі — адзін з адукаванейшых людзей свайго часу, які дакштална валодаў грэчаскай, польскай і нямецкай мовамі, чытаў вольныя навукі — філасофію, рыторыку на лацінскай мове, вучыў грэчаскай, лацінскай і стараславянскай мовам. Вынікам яго педагогічнай дзейнасці была «Граматыка словенскія правільная синтагма» (1618), якую М. Ламаносаў разам з «Арифметыкай» Л. Магніцкага называў «вратамі своєї ученасці».

Яўген Ляцкі — прафесар, гісторык рускай літаратуры, этнограф, нарадзіўся ў 1868 годзе ў засценку Альхавец Гайненскай воласці Барысаўскага павета. Памёр у Празе ў 1942 годзе. Паэт і даследчык беларускага фальклору Ніл Гілевіч у кнізе «З клопатам пра песні народа» паведамляе, што ў 1904 годзе Ляцкі апублікаваў каля 200 беларускіх песень, запісаных у Гайна-Слабодскай воласці.

Аўтар першых беларускіх чытанах для першакласнікаў Аляксандр Смолч, якая ў 1907 годзе жыла ў Селішчы, прыгадала, што Яўген Ляцкі паходзіў з сям'і дробнага шляхціца, у якой было 24

дзіцяці. Вучыўся ў Мінскай гімназіі, потым у Маскве, дзе ў 1893 годзе скончыў гісторыка-філалагічны факультэт універсітэта. Студэнтам прыязджаў на канікулы да бацькоў, дзе збіраў і запісваў фальклор, тады ж і сам пачаў пісаць вершы. Нейкі час працаваў у Пецярбурзе, у рэдакцыі часопіса «Вестник Европы». Ляцкі быў блізка знаёмы з Максімам Горкім, які запрасіў яго наведваць востраў Капры ў Італіі. Вядома, таксама, што жонкай Ляцкага была Вера Аляксандраўна — дачка акадэміка А. Пыпіна, стрыечнага брата Чарнышэўскага.

Неўміручае імя Купалы... Жыццёвыя сцэжкі неаднойчы прыводзілі яго на Лагойшчыну. Дакладней будзе сказаць: ягоныя жыццёвыя сцэжкі тут пачаліся. Купала вырас сярод чароўных у сваёй першабытнай красе беларускіх бароў і лугоў. І потым таленавіта расказаў аб гэтым чытачам:

Як я полем іду, гнецца
колас ка мне,
З ім маркотнай душой
ціха шэпты вяду,
Колас чуче усё
ў зачарованым сне,—
Колас гнецца ка мне,
як я полем іду.

Як я лугам іду, траўка
сцелецца ў ног,
Абсьмае з сябе жыўчых
росак ваду;
Кветкі жалюцца мне —
поўны дзіўных знямог,—
Траўка сцелецца ў ног,
як я лугам іду...

На Лагойшчыне прайшлі дзіцячы і юнацкія гады Янкі Купалы: спачатку ў фальварках і маёнтку Юзэфова, (1883—1887 гады), дзе яго бацька служыў у памешчыка Багдановіча, затым у Кросіна (1887—1889 гады), Прудзішча (1891—1895 гады) дзе яшчэ і зараз старыя людзі памятаюць сям'ю Луцэвічаў і маладога Янку. Адсюль бацька пасылаў Купала вучыцца ў вандроўных настаўнікаў спачатку ў Аўгустова, потым у Слабодку. У Аўгустове Янка паўзмі жыў на кватэры ў бацькавага знаёмага Стацкевіча, потым да канца навуцальнага года ў Слабодцы, у другога бацькавага прыяцеля Ляскоўскага. Затым з Прудзішчаў Купала зімой хадзіў вучыцца да вандроўнага настаўніка ў Гаяны. Потым бацька аддаў сына да сваіх родзічаў на хутар Мачаны. У 1895—1904 гадах ён жыў у маёнтку Селішча, дзе будуча му пэсць даялося пісаць аповесць свайго жыцця сахой ды касой на службе ў тутэйшага пана.

(Заканчэнне будзе).

Савелій АКУЛІЧ.

НА ЗДЫМКАХ: Я. Купала. 1911 год; Аяны. Тут стаяла хата, дзе жыў пясняр.

Фота аўтара.

АДРАДЖЭННЕ ГАБЕЛЕНА

Фелікса Шунейку, старэйшага на Гродзеншчыне майстра мастацкага ткацтва, і яго сына Яўгена я застаў за вырабам партрэта Максіма Багдановіча. У мудрагелістым перапляценні нітак відаць была толькі частка работы, якую яны вырашылі падарыць музею беларускага паэта, што рыхтуецца да адкрыцця ў Гродна. Цалкам пра габелен пакуль што можна меркаваць па эскізу, зробленаму Яўгенам. Намалюваны ва ўвесь рост на фоне старажытнага гродзенскага замка малады Максім Багдановіч, прыціснуўшы да грудзей томік вершаў, усхвалявана ўзглядаецца ў бяскошную даль... У верхняй частцы габелена — рэзгорнуты беларускі ручнік са словамі паэта: «У родным краі ёсць крыніца жывой вады».

Габелен — адзін з самых складаных відаў мастацкага ткацтва — атрымаў развіццё на Гродзеншчыне ў многім дзякуючы Ф. Шунейку. У пачатку няцідзятых гадоў Фелікс Антонавіч з групай энтузіястаў арганізаваў у абласным цэнтры цэх на вырабу габеленаў. Ткалі іх на кроснах, зробленых па яго чарцяжах. Займаліся гэтым некалькі майстрав, якіх ён адшукаў у наваколных вёсках.

— Тады, — успамінае Ф. Шунейка, — па эскізах, зробленых у асноўным мастакамі-самавучкамі, мы выткалі дзесяць работ, сярод якіх былі тры партрэты У. І. Леніна. Самае вялікае палатно мы прывычалі 40-годдзю ўтварэння Беларускай ССР. Яго я памытаю да дробязей. Апануты ў рабочую спяцоўку высокі мужчына з чырвоным сцягам, на якім выткан партрэт У. І. Леніна, і жанчына-сялянка са снапом жыта крочаць на чале калоны дэманстрантаў. Гэты габелен, што сімвалізуе непарушны саюз рабочых і сялян, экспанаваны на ВДНГ СССР. Іншыя нашы работы цяпер захоўваюцца ў музеях Беларусі, Украіны, Расійскай Федэрацыі.

...Ішлі гады. Падрастаў сын старога майстра. А калі, скончыўшы спачатку мастацкае вучылішча, а затым Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут у Мінску, ён вярнуўся дамоў з дыпламам мастака-дэкаратара, Фелікс Антонавіч вырашыў перадаць яму сваё рамясто. З дапамогай народных умельцаў яны зрабілі кросны, і ў адным з пакояў музея народнай творчасці зноў ажыў ткацкі станок.

К. БАЛАТЭВІЧ.

Ля Навагрудка, на ўздыбленых горах, —
Замак у месяца срэбным зіхценні;
Вал здзірванелы схавашы, сурога
Волатаў-вежаў ламаня цені
Падалі ў роў, дзе між вечнай цяснiны
Дыхалі воды, затканя цянай, —

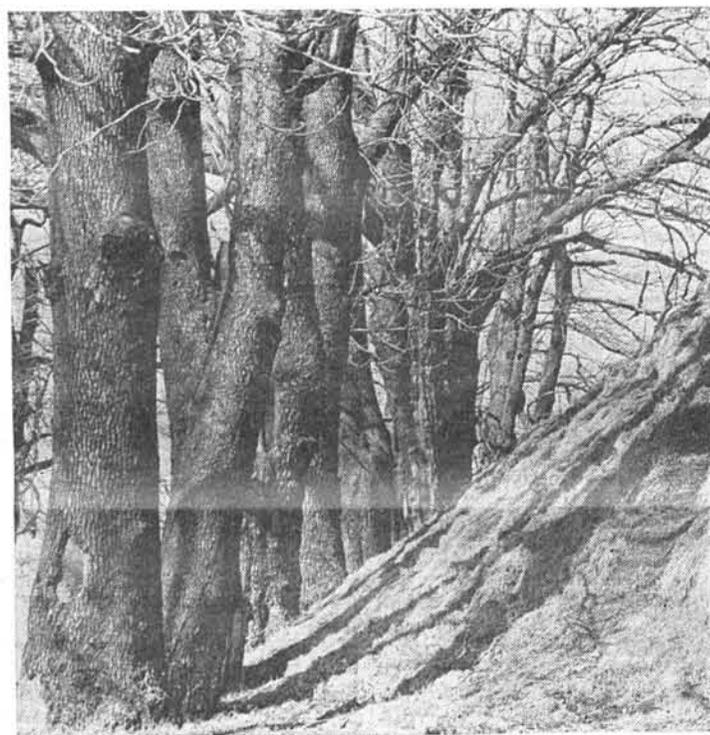
пісаў пра навагрудскі замак у паэме «Гражына» Адам Міцкевіч. Адсюль, з гэтага дзяцінца, паводле археалагічных звестак, і пачынаецца гісторыя горада. Упершыню ён згадваецца з канца X стагоддзя. Першае ж летапіснае ўпамінанне пра Навагродак як рэзідэнцыю князя Міндоўга адносіцца прыблізна да 1252 года.

Гэты горад — наша гісторыя. Вось чаму з такой павагай, душэўным трыпаннем ступаем мы па заізмшэлых плітах, аглядаем разбураныя часам мury. Яны былі сведкамі жорсткіх бітваў, якія вялі мясцовыя жыхары з полчышчамі крыжакоў і татара-манголаў, а пазней крымскіх татар. Яны бачылі заняпад і росквіт Навагрудка.

Вялікі польскі паэт Адам Міцкевіч, тады вучань мясцовай гімназіі, часта прыходзіў на замкавую гару, каб палюбавацца з яе вышыні цудоўнымі навакольнымі краявідамі. Мiнуў час, і да падножжа магутных ліп, што стагоддзямі ахоўваюць наваколле, прынеслі аднойчы ўдзячныя нашчадкі першыя жменькі зямлі, ушаноўваючы памяць слаўтага земляка. І вырас рукатворны помнік Адаму Міцкевічу, чыё жыццё і творчасць навекі з'яднаны з гэтым краем.

У горадзе ўзяты пад ахову дзяржавы пабудовы, што маюць каштоўнасць як помнікі архітэктуры мінулых стагоддзяў. Але ў гэтай старажытнай мясціне час не спыніў свой імклівы бег. Гараджане, захавашы гістарычную спадчыну, працягвалі ўзводзіць новы Навагрудак. Ён разросся ў розныя бакі, забудаваны шматпавярховымі дамамі. Тут многа моладзі — і гэта адна з адметных рыс горада, у якім многа школ, некалькі тэхнікумаў, прафесійна-тэхнічнае вучылішча.

Фотакарэспандэнт Г. БАГАВАРАЎ прайшоў з фотакамерай па старой частцы горада.

ВЯСНОВЫЯ ГРЫБЫ

Калі растуць грыбы? Вядома, летам і восенню, адкажа амаль кожны з нас. Так, мы прывыклі, што ў гэтыя поры года можна браць кошык і ісці ў лес. Аднак, аказваецца, быць грыбніком можна і вясной.

Ужо ў другой палове красавіка і ў маі, калі поўнасцю сыходзіць снежнае покрыва, набухаюць пупышкі ў бярозы і вярбы, распускаюцца першыя лісточкі, а на лясных схілах сярод прэлай лістоты выглядаюць пляшчотна-фіялетавыя кветкі пралесак, калі ажываюць мурашнікі і ўсё званчэй спяваюць сінічкі і пеначкі — у гэты цудоўны час абуджэння і аднаўлення прыроды ў лясках Беларусі з'яўляюцца першыя грыбы — смаржкі і страчкі.

Ідзеш па вясновым лесе і раптам пад сасной бачыш грыб. Ён зусім непадобны да баравіка ці абабка. Але не спяшайся. Менавіта такі грыбок — паверхня шляпкі знешне нагадвае пчаліныя соты, ніжні край яе поўнасцю прырос да ножкі — называецца ў ліку ядомых. Гэта смаржок звычайны. Асцярожна падразаў ножку — і першы дар лесу ў кошыку. Адыходзіць ад гэтага месца не трэба спяшацца, варта азірнуцца, больш уважліва паглядзець наўкола — абавязкова ўбачыш браткоў грыба. А потым і больш далёкіх ягоных сваякоў — яны растуць па старых пажарышчах, вырубках, палянах, сярод хмызняку.

Вунь пад галінкай сасны раптам прыўзнятай подыхам ветру, бачны яшчэ адзін вясновы грыб — страчок. Светла-карычневы, са шляпкой няправільнай формы, ён амаль непрыкметны сярод апалай ігліцы. Хітрун, хазяеца. Але грыбніка не правядзеш.

А на ўскрайку лесу цябе чакае новая знаходка. Гэты грыб вельмі падобны да страчка, розніцца толькі шляпкай. Яна нагадвае званочак, часам пярсцёнак. І завецца грыб — смаржок канічны.

Цяпер, калі кошык поўны, трэба хутчэй ісці дамоў і брацца за гатаванне грыбоў. Іх неабходна старанна ачысціць і прамыць, адварыць у вялікай колькасці вады, потым яшчэ раз прамыць, а затым ужо можна смажыць, тушыць, варыць — гатаваць з вясновых грыбоў разнастайныя стравы.

Па сваіх смакавых якасцях і каларыйнасці вясновыя грыбы амаль не ўступаюць мясу. Між іншым, даўней, калі ў селяніна не ствала леташняга ўраджая менавіта смаржкі і страчкі ратавалі яго вясной ад голаду. А ўвогуле, беларуская кухня ведае больш дзесяціка страў, прыгатаваных з вясновых грыбоў.

А. СТЭФАНОВІЧ,
кандыдат біялагічных навук.

ТРОЕ У ЗБОРНАЙ

Не за гарамі чэмпіянат свету па хакею з шайбай. Пакуль што нацыянальныя зборныя, галоўныя прэтэндэнты на перамогу, праводзяць кантрольныя гульні.

А вось у Швецыі мацнейшыя хакейныя каманды юніёраў разыгралі першынство Еўропы. Перамагла зборная гаспадароў лёдавай пляцоўкі. Другое месца — у спартсменаў Чэхаславакіі, а трэцяе — у хакеістаў СССР.

За нашу каманду гулялі трое выхаванцаў хакея Беларусі. Гэта варатар А. Шу-

мідуб, абаронца А. Мікульчык і нападаючы М. Баршчэўскі.

З НОВЫМ РЭКОРДАМ

Спаборніцтвы па бегу і спартыўнай хадзьбе на прызы паміж першага касманаўта планеты Юрыя Гагарына прайшлі ў падмаскоўным горадзе Шчолкава.

Мінчанка Марына Шупіла ў спартыўнай хадзьбе на пяць кіламетраў заняла другое месца. А яе вынік (23 мінуты 31 секунда) — новы рэкорд Беларусі.

БЕЗ НЕЧАКАНАСЦЕЙ

На першынстве спартыўных таварыстваў прафсаюзаў краіны па бадмінтону сюрпрызаў, як кажуць, не было. Мацнейшыя ў мінулыя гады бадмінтаністы пацвердзілі сваю рэпутацыю.

У адзіночным разрадзе першае месца ўпэўнена заняў шасціразовы чэмпіён СССР мінчанін Анатоль Скрыпко. Ён жа ў дуэце з Віталем Шмакавым з Горкага перамог і ў парным разрадзе.

Два другія месцы — у двухразовай чэмпіёнкі СССР Святланы Бялясавай з Магілёва: у адзіночным і парным разрадах.

Анатоль Скрыпко, Святлана Бялясава і мінчанін Юген Даянаў заваявалі права абараняць гонар краіны на

маючым адбыцца ў ФРГ першынстве Еўропы.

БІЯТЛОН

На календары — вясна. Але аматары зімовых відаў спорту яшчэ праводзяць свае першынства.

Вось і нядаўна завяршыўся чэмпіянат краіны па біятлону сярод жанчын.

Мінчанка В. Абразова заняла другое месца на пяцікіламетровай дыстанцыі.

ПА АПОШНЯЙ ЛЫЖНІ

Ва ўсесаюзным прафсаюзна-касамольскім лыжным кросе, які праходзіў у Мурманску, камандную перамогу сярод саюзных рэспублік атрымалі спартсмены Беларусі. Яны апярэдзілі спартсменаў Казахстана і Масквы.

КУЛЯВАЯ СТРАЛЬБА

Нашы спартсмены-дасяфаўцы першынствавалі ва ўсіх нумарах праграмы праведзенага ў Сафіі міжнароднага турніра па кулявой стральбе.

Лепш за ўсіх веў агонь з малакалібернай вінтоўкі (60 выстралаў лежачы) Віктар Еўтушэнка з Нікапаля — 593 ачкі. А юніёр масквіч Уладзімір Няфёдаў выбіў яшчэ больш — 597. У жанчын перамагла Алена Дзядзеіка з Мінска — 598.

ВЕТРАЗИ НА...

ЛЕДЗЕ

Сто дваццаць пяць удзельнікаў, сярод якіх былі чэмпіёны свету, Еўропы і краіны, правялі спаборніцтвы па буюернаму спорту на лёдзе Фінскага заліва.

У класе буераў С-8-«А» першае месца заняў мінчанін Уладзімір Васільеў.

У Мінску праходзіў міжнародны турнір па фехтаванню сярод жанчын на Кубак Беларускай ССР. У ім прынялі ўдзел мацнейшыя спартсменкі Савецкага Саюза, Венгрыі, Чэхаславакіі, Польшчы, ГДР, Румыніі, ФРГ і Італіі. Камандную перамогу ў спаборніцтвах атрымала зборная нашай краіны.

НА ЗДЫМКУ: зборная каманда СССР — Ларыса ЦАГАРАЕВА, Наіля ГІЛЯЗАВА, Ганна ДЗМІТРЭНКА, Валянціна СІДАВАВА і Ірына УШАКОВА.

Фота Г. СЯМЁНАВА.

РЕДАКЦЫЯНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80; 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Зак. 748